

УДК 36.41+369.063.45

Н. С. Василевська, аспірантка
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Кафедра цивільно-правових дисциплін
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТА ДОГОВОРУ ДОБРОВІЛЬНОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ

У статті проаналізована існуюча нормативна база України, яка забезпечує функціонування договору добровільного медичного страхування. Висвітлено основні проблеми в визначенні об'єкта договору добровільного медичного страхування. Вивчена категорія здоров'я, як об'єкта договору добровільного медичного страхування.

Ключові слова: договір добровільного медичного страхування, об'єкт договору страхування, категорія здоров'я людини.

Постановка проблеми. Розвиток страхової медицини, який є шляхом сучасної реорганізації сфери охорони здоров'я, відбувається в двох напрямках. В напрямку обов'язкового медичного страхування, яке на сьогодні існує лише у вигляді законопроектів, тобто майже в зародковому стані, та добровільного медичного страхування. Законодавча регламентація основних форм медичного страхування закріплена в Законі України «Про страхування» у статтях 5, 6. Згідно даного Закону, «добровільне медичне страхування має наступні види: медичне страхування (безперервне страхування здоров'я), страхування здоров'я на випадок хвороби та страхування медичних витрат» [1, ст. 1]. В кожному з цих випадків сфера медичного страхування представлена договорами з надання послуг – договорами медичного страхування. В якості істотної умови для укладання договору є визначення його предмету та об'єкту. Звертаємо вашу увагу, що на сьогодні відсутнє законодавчо закріплене визначення договору добровільного медичного страхування, існують суттєві розбіжності і в розумінні його об'єкту. Зазначимо, що не визначивши точно об'єкт договору страхування, не можна адекватно встановити його правову природу та зміст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку медичного страхування присвячено ряд наукових праць як вітчизняних, так і закордонних науковців, таких як: О. М. Залетов, В. З. Кучеренко, М. В. Мних, С. С. Осадець, В. В. Рудень, Т. І. Стецюк, Т. А. Федорова, Я. П. Шумелда та багато інших. Аналізом змісту договору страхування присвячені роботи В. Ю. Абрамова, О. В. Гринюк, Н. В. Єлизарової, Н. Ю. Когденко, Н. С. Ковалевської, В. М. Фурмана.

Метою статті є аналіз особливостей об'єкту договору добровільного медичного страхування.

Виклад основного матеріалу. В Україні на рівні законодавства введено обов'язкове медичне страхування, яке є державним і загальним для населення. Тобто, законодавчі та виконавчі органи держави визначають головні принципи функціонування обов'язкового медичного страхування, встановлюють тарифи внесків, коло страховальників і створюють відповідні фонди. Це, в свою чергу, разом із пенсійним, соціальним страхуванням і страхуванням по безробіттю створює державну систему соціального захисту. Добровільне медичне страхування, як і обов'язкове, має на меті забезпечення гарантій громадян на отримання медичної допомоги. Розбудова, удосконалення і розвиток всіх цих ланок медичного страхування, і лише комплексний підхід, стане запорукою успішного функціонування системи медичного страхування. В Законі України «Про страхування», зазначено що «страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати

фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів» [1, ст. 1]. Стаття 5 цього ж закону поділяє страхування на такі види – обов’язкове та добровільне. А стаття 6 дає конкретний перелік видів добровільного страхування, серед яких : «1) страхування життя; 3) медичне страхування (безперервне страхування здоров’я); 4) страхування здоров’я на випадок хвороби; 21) страхування медичних витрат; 21-2) страхування життя і здоров’я волонтерів на період надання ними волонтерської допомоги» [1, ст. 1].

Добровільне медичне страхування здійснюється на основі договору між страховиком і страхувальником. Згідно з нормами Податкового кодексу України договір добровільного медичного страхування – договір страхування, який передбачає страхову виплату, що здійснюється закладам охорони здоров’я у разі настання страхового випадку, пов’язаного із хворобою застрахованої особи або нещасним випадком. Такий договір має також передбачати мінімальний строк його дії один рік та повернення страхових платежів виключно страхувальнику при достроковому розірванні договору [2, п.п. 14.152-1 п. 14]. Договір добровільного медичного страхування по суті є згодою між страховиком і медичною організацією на надання останньою медичної допомоги застрахованому в певному об’ємі та належної якості. Для того, щоб зрозуміти особливості і цінність договору добровільного медичного страхування, насамперед, треба зосередитись на аналізі його об’єкта. Дослідження літератури з цього приводу показує, що відсутня однаковість думок. «Відсутність спільних поглядів на предмет та об’єкт договору дозволяє виокремити досить різні погляди на сутність цих правових явищ:

- під предметом будь-якого цивільно-правового договору розуміють дії, які кожен боржник повинен здійснити, та об’єкт, на який ці дії спрямовані;
- у договорі виокремлюється юридичний об’єкт – дії та матеріальний об’єкт – річ або інше благо, на яке спрямована поведінка;
- предметом називають дії (бездіяльність) будь-якого цивільно-правового договору, та виділяють у договорах складний предмет, що складається з декількох об’єктів;
- об’єкт договору визначають складним і виокремлюють юридичний (є подвійним, виходячи з кількості сторін), вольовий (майнові інтереси), майновий (є подвійним, виходячи з визначення домовленістю сторін умов щодо страхового платежу та страхової премії), а предметом договору вважають матеріальний об’єкт породжуваних договором правовідносин» [3, с. 54].

Отже, одні вважають, що об’єктом добровільного медичного страхування є майновий інтерес особи, про страхування якої укладено договір страхування (застрахованої особи), пов’язаний з витратами, викликаними зверненням застрахованого в медичні установи за медичними послугами, включеними в програму страхування. Або, об’єктом добровільного медичного страхування – є страховий ризик, пов’язаний з витратами на надання медичної допомоги при виникненні страхового випадку. Можна ще зустріти думки зведені до визначення об’єкту добровільного медичного страхування, як майнових інтересів, пов’язаних з оплатою організації та надання медичної та лікарської допомоги (медичних послуг) та інших послуг внаслідок розладу здоров’я фізичної особи або стану фізичної особи, що вимагають організації та надання таких послуг, а також проведення профілактичних заходів, що знижують ступінь небезпечних для життя або здоров’я фізичної особи загроз і (або) усувають їх (медичне страхування). Друга група авторів вказує, що страхування майнових інтересів страхувальника, що не суперечать законодавству та пов’язані із здоров’ям та працездатністю застрахованої особи є предметом договору добровільного медичного страхування. На цій позиції зокрема стоїть й сучасна українська судова система. Так, в рішенні Вищого господарського суду України від 14.10. 2008 р., за номером 11,105-08, зокрема зазначається «Об’єктом обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності за даним договором є майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов’язані з відшкодуванням особою цивільно-правова відповідальність якої застрахована, шкоди, заподіяної життю, здоров’ю, майну потерпілих внаслідок експлуатації забезпеченого

транспортного засобу (пункт 1.1 договору страхування) [4]. Для розуміння об'єкту договору, проаналізуємо, насамперед, чинне українське законодавство щодо страхування взагалі. Зокрема, стаття 628 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) «Зміст договору» зазначає: «Зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства...» [5]. Абзац 2 частини 1 статті 638 ЦКУ зазначає: «Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди» [5]. Звертаємо увагу, що посилання на об'єкт відсутнє. Оскільки мова йде про договір добровільного медичного страхування, звернемося до статті 980 ЦКУ: «**1. Предметом договору страхування можуть бути майнові інтереси, які не суперечать закону і пов'язані з:** 1) життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням (особисте страхування)...» [5]. Законодавець дає визначення об'єкту договору страхування через його предмет – майнові інтереси, що не є вірним з точки зору теорії права. Відтак, зважаючи, що медичне страхування належить до страхування особистості, саме здоров'я цієї особистості, як категоріальне поняття і буде об'єктом договору добровільного медичного страхування.

Аналізуючи чинне законодавство, потрібно, насамперед зауважити, що воно не оперує терміном «право на здоров'я». Правова регламентація можливостей у сфері власного здоров'я фізичної особи на сьогодні визначається закріпленням низки прав, що пов'язані зі здоров'ям, зокрема, право на усунення небезпеки, яка загрожує здоров'ю (ст. 282 ЦК України), право на охорону здоров'я (ст. 283 ЦК України), право на медичну допомогу (ст. 284 ЦК України), право на інформацію про стан свого здоров'я (ст. 285 ЦК України), право на таємницю про стан здоров'я (ст. 286 ЦК України) тощо. Переважно така правова регламентація є фактичним цитуванням відповідних положень Конституції України (ст. 49) або положень іншого законодавства. Звертаємо увагу, що назріла необхідність для створення механізмів для не лише декларування цих прав, а й можливостей їх реального задоволення. В рамках нашого дослідження необхідно детальніше розглянути категорію здоров'я, як об'єкт договору добровільного медичного страхування та його особливості.

Право на здоров'я являється основоположним правом людини і невід'ємною частиною нашого розуміння гідного життя. В міжнародному контексті це право було вперше задекларовано в Конституції 1946 року Всесвітньої організації охорони здоров'я, де в Преамбулі стверджується, що «здоров'я являється станом повного фізичного, душевного та соціального благополуччя, а не лише відсутністю хвороб або фізичних дефектів» [6]. Ст. 3 Конституції України у статті 3 проголошує життя та здоров'я фізичної особи – вищою соціальною цінністю. Таке ставлення до цього блага має місце і в галузевому цивільному законодавстві, відповідно до положень якого здоров'я фізичної особи набуває правового режиму немайнового блага (ст. 201 ЦК України). Постає питання, чи є таке визначення здоров'я вичерпним? Слід зауважити, що насамперед здоров'я є філософською категорією, і тому у найбільш загальному розумінні здоров'я людини визначається як природний стан організму, що характеризується його повною рівновагою із біосферою та відсутністю будь-яких виражених хворобливих змін. Існує багато визначень поняття «здоров'я». Наведемо деякі з них. Енциклопедичний словник Брокгауза та Ефрона: «Здоров'я – це стан організму, всі частини якого нормально розвинені та правильно функціонують» [7]. Британська Енциклопедія: «Здоров'я – це стан фізичної міцності та благополуччя, при якому організм правильно виконує свої функції» [8]. Е. Г. Булич та І. В. Муравйов наводять 99 визначень поняття «здоров'я», стверджуючи, що різноманітність уявлень про нього була й залишається природним результатом нестачі знань про сутність здоров'я [9, ст. 35-52]. В українському законодавстві зазначена категорія визначена в Основах законодавства України про охорону здоров'я, а саме: «здоров'я – стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів» [10, ст. 1]. Крім тако-

го загального розуміння, поняття «здорів'я» має ще й своє спеціально-правове значення, в якому воно й виступає як певний об'єкт відповідних правовідносин. Поняття «здорів'я» – це не лише особисте, але й суспільне благо, і тому за своїм змістом включає в себе як поняття суспільного здорів'я, так і поняття здорів'я індивідуального. З огляду на такий підхід зрозуміло, що забезпечення суспільного здорів'я в першу чергу повинно відбуватись з урахуванням державного інтересу, і тому вказана категорія і її забезпечення здебільшого має перебувати у сфері публічного права. Натомість поняття індивідуального здорів'я – є категорією приватноправовою. Саме ця категорія реально характеризує основу приватного інтересу фізичної особи, є мотиватором її поведінки у приватній сфері та складає основу особистого немайнового блага, яким є здорів'я. Тому визначення поняття індивідуального здорів'я і повинно стати відправною точкою у визначенні його правового режиму, який, на нашу думку, має визначатись, в першу чергу, у межах цивільного права.

Висновки. В результаті дослідження об'єкта договору добровільного медичного страхування, можна виділити наступні проблеми. Найперше це відсутність чіткого визначення об'єкту та предмету договору, що характерно для всього договірного права. Визначення цих категорій відбувається або через повне їх злиття, або через ототожнення, через виокремлення предмету як частини об'єкту, тощо. На нашу думку, категорія об'єкт є більш ширшим поняттям і насамперед вказує на ті матеріальні або нематеріальні блага, на досягнення або придбання яких направлені дії, що складають предмет цивільно-правового договору. Стосовно договору добровільного медичного страхування об'єктом буде виступати нематеріальне благо – здорів'я. По друге, відсутність в правових джерелах визначення категорії здорів'я, та неоднозначність в розумінні його сутті, створюють подальші складнощі в визначенні його, як об'єкту договору добровільного медичного страхування. На нашу думку, запропоноване організацією ВОЗ розуміння цього терміну здебільшого є ідеалістичним і не може використовуватись на практиці. Попри ніби зовнішню простоту даного питання, слід зауважити, що зараз фактично не існує чіткого та здатного до юридичного застосування поняття «здорів'я», тобто поняття «здорів'я фізичної особи» саме як немайнового блага. Аналіз наукових досліджень, судової практики і чинного законодавства дає змогу спробувати визначити об'єкт добровільного медичного страхування: здорів'я – це стан фізичної особи, при якому вона здатна повноцінно та якісно виконувати свої функції як в фізичному так і соціальному полі.

Список літератури

1. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр (Дата звернення: 10.09.2017).
2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (Дата звернення: 10.09.2017).
3. Ільченко Г. О., Клименко С. В. Предмет та об'єкт як істотні умови договору страхування / Г. О. Ільченко, С. В. Клименко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2012. – № 1. – С. 53-56. URL: http://zt.knteu.kiev.ua/files/2012/01/1_12_09.pdf. (Дата звернення: 10.09.2017).
4. Постанова Вищого господарського суду України від 14.10.2008 р. по справі № 11/105-08 URL: http://www.arbitr.gov.ua/docs/28_2137037.html (Дата звернення: 10.04.2017).
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. / № 435-IV. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (Дата звернення: 10.09.2017).
6. Устав (Конституція) Всемирной организации здравоохранения от 22.07.1946 г. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_599 (Дата обращения: 10.09.2017).
7. Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона (В 86 томах с иллюстрациями и дополнительными материалами) URL: http://www.vehi.net/brokgauz (Дата обращения: 10.09.2017).
8. Encyclopedia Britannica. URL: https://www.britannica.com. (Date of access 10.09.2017).
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
10. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII/ URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12 (Дата звернення: 12.09.2017).

Н. С. Василевская, аспирантка

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

Кафедра гражданско-правовых дисциплин

Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ОСОБЕННОСТИ ОБЪЕКТА ДОГОВОРА ДОБРОВОЛЬНОГО МЕДИЦИНСКОГО СТРАХОВАНИЯ

Резюме

В статье дан анализ существующей нормативной базы Украины, которая обеспечивает функционирование договора добровольного медицинского страхования. Выделены основные проблемы в определении объекта договора добровольного медицинского страхования. Определена категория здоровья, как объекта договора добровольного медицинского страхования.

Ключевые слова: договор добровольного медицинского страхования, объект договора страхования, категория здоровья.

N. S. Vasilevska, Post-graduate Student

Odessa I. I. Mechnikov National University

the Department of Civil Law Disciplines

Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

PECULIARITIES OF OBJECT OF VOLUNTARY MEDICAL INSURANCE AGREEMENT

Summary

The health insurance system is presented in the form of compulsory and voluntary health insurance. In each of the species a medical insurance contract is drawn up, which has its object. Concerning the object of the contract of voluntary medical insurance there is no common opinion. The lack of common views on the subject and object of the treaty makes it possible to distinguish quite different views on the essence of these legal phenomena: – under the terms of any civil law contract, understand the actions that each debtor must carry out, and the object to which these actions are directed; in the contract a legal object is distinguished – actions and material object – a thing or other good for which the behavior is directed; the subject is the actions (inaction) of any civil law contract, and they distinguish in contracts a complex object consisting of several objects; the object of the contract is determined by the complex and distinguishable legal (is double, based on the number of parties), volitional (property interests), property (is double, based on the definition of the parties' agreement on the insurance payment and insurance premium), and the subject of the contract is considered material. The object of the relationship created by the contract. We believe that health is the object of the contract of voluntary medical insurance. In the Ukrainian legislation, this category is defined in the Fundamentals of the Ukrainian legislation on health care, namely: «health is a state of complete physical, mental and social well-being, and not only the absence of diseases and physical defects.» We consider it to be too extensive and ideal and we suggest to use: health is a state of an individual in which he is able to perform his functions in a physical and social field in full and in a qualitative manner.

Key words: contract of voluntary medical insurance, object of the insurance contract, category of health.